

היגדים לשוניים בפרשת יתרו עו

דקדוקי קריאה וטעמים בפרשת יתרו ובהפטרות ובראשון של משפטים

ג נִכְרִיָּה: נר"ן בקמץ חטוף, הרי"ש בחירק חסר, דגש חזק ביר"ד ותחתיה קמץ, אין לקרא 'נוכריאה'
ה אֶל-הַמִּדְבָּר: הבי"ת ברביע, לא במתיגה זקף¹
ז הָאֱלֹהִים: טעם סו"פ באל"ף²
ח מִצְאָתָם: במלעיל
ט וַיַּחַד: החי"ת בפתח והדלי"ת בשוא נח ודגש
יח יא זָדוּ: במלרע
יב יב לֶאֱכֹל-לֶחֶם: יש לקרוא בהעמדה קלה בלמ"ד הראשונה, כ"ף בקמץ חטוף (קטון), ויש להפריד בין המילים אע"פ שהן מוקפות
יח טז וְשִׁפְטָתִי: טי"ת בשווא נח על אף הקושי שבקריאה עקב דמיון הצלילים
יח כ יִלְכוּ בָּהּ: טעם נסוג אחור ליר"ד ועם זה השוא נע
יח כא שָׁנְאִי בָּעֵץ: טעם נסוג אחור לשי"ן המנוקדת בחולם חסר והנר"ן אחריה בשווא נע
יח כג וַיִּכְלָתָהּ: במלרע, הכ"ף בקמץ קטן
יח כו יִשְׁפּוּטוּ: במלרע, הפ"א בשורק
יט ב וַיַּחֲ-שֵׁם: געיה ביר"ד
יט ג וַתִּגֵּד: הגימ"ל בצירי ואין להשמיע את היר"ד שלאחריה
יט ה וְהִיָּתָם: במלעיל. סג"ל: יש להדגיש את הלמ"ד
יט ו תִּהְיוּ-לִי: געיה בת"ו
יט י וְקִדְשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר: על פי ברויאר ורב הספרים אשר בידינו, ההטעמה היא - מרכא טפחא אתנח
יט יג יִיָּרָה: יר"ד ראשונה בחירק חסר, יר"ד שניה בקמץ ובדגש חזק
יט יח עָשׂוּ: מנוקד קמץ ופתח, פועל בעבר³ אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ: להקפיד על הפרדת ה' – באש⁴
יט יט הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מֵאֵד: טעם טפחא בתיבה הוֹלֵךְ
יט כד כַּן-יִפְרָץ-בָּם: הרי"ש בקמץ קטן

עשרת הדברות⁵

בטעם תחתון: מִבֵּית במונח עֲבָדִים באתנח, הפסוק הראשון מסתיים בתחילת הדיבר השני בתיבה עַל-

¹ המצאת רו"ה (מתיגה זקף) נסתר ממקורות מדויקים

² וכן בכל מקום, "תיקון" וחומש איש מצליח וסידורי איש מצליח ועבודת ה' (חולון) שיבשו!

³ מתוך הערה שבספר תורה קדומה

⁴ יש להחיש את קריאת שם ה' כך שישמע קרוב יותר לתיבה הקודמת

⁵ בשנים קודמות צורף לגליון זה קובץ פי די אף בעריכת ידידנו ר' יעקב לוינגר נר"ו המראה בבירור את ההבדלים בין

הטעם העליון לתחתון. גם נמצא כאן <http://www.saad.org.il/elihu/eliontahton.pdf>

פני

בטעם עליון: מִבֵּית בִּמְרָכָא עֲבָדִים בְּסִילּוּק (ס"פ) וְזֶה הַנוֹסַח הַנֶּכּוֹן לְטַעַם עֲלִיוֹן. אֵין לְהַשְׁגִּיחַ עַל אוֹתָם הַצִּירָאוֹת אֲשֶׁר צִירְפוּ אֶת הַדִּיבֵר הָרֵאשׁוֹן וְהַשְּׁנִי אֶל פֶּסוּק אֶחָד אַרְבֻּץ.⁶ הַפֶּסוּק הַשְּׁנִי מִתְחִיל ב־ לֹא יִהְיֶה-לְךָ וְטַעַם אֶתְנַח בְּתִיבַת לְשֹׁנָאִי. כִּךְ יוֹצֵא שֶׁכָּל דִּיבֵר נִתּוֹן בְּפֶסוּק נִפְרָד.

כְּמוֹ כֵּן, אֵין לְהַשְׁגִּיחַ כָּלֵל עַל הַרְבִּיעַ שִׁישׁ בְּקוֹרֵן בְּמִילָה עֲבָדִים.

כ ה תַּעֲבָדִם: הַתִּי"ו בְּקִמָּץ רַחֵב וְהַעִי"ן בְּקִמָּץ קָטָן. קִנְיָא: קו"ף פְּתוּחָה וַיֵּשׁ לְהַדְגִּישׁ אֶת הַנּוּ"ן לְהַבְדִּיל לִשּׁוֹן קִנְיָה מִלִּשּׁוֹן קִנִּין. וְעֵשָׂה: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַעִי"ן

פסוק	טעם עליון	טעם תחתון
ט	וְעֵשִׂיתָ כָּל-מְלָאכָתֶךָ וְעֵשִׂיתָ בְּטַעַם מִשְׁרַת וְלִכְּן הַכ"ף בְּתִיבַת כָּל רְפוּיָה	וְעֵשִׂיתָ כָּל-מְלָאכָתֶךָ: וְעֵשִׂיתָ בְּטַעַם מִפְּסִיק - הַכ"ף בְּתִיבַת כָּל דְּגוּשָׁה
יג	לֹא תִרְצָח: ס לֹא תִנְאַף: ס לֹא תִגְנֹב: הַתִּי"וֹן דְּגוּשׁוֹת	לֹא תִרְצָח ס לֹא תִנְאַף ס לֹא תִגְנֹב הַתִּי"וֹן רְפוּיָה, הַצַּד"י בְּקִמָּץ גַּם בְּתַחֲתוֹן

כ יד וְעִבְדוּ וְאַמְתּוּ וְשׁוֹרְוּ וְחִמְרוּ: וַאֲ"ו הַחִיבּוּר מְנוּקֶדֶת: שׁוּוּא, פִּתַּח, שׁוּוּא, פִּתַּח

כ טז וְאַל-יִדְבֹּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת: יֵשׁ לְהַחֲשִׁיב אֶת קְרִיאַת הַתִּיבָה אֱלֹהִים לְהַסְמִיכָה לְתִיבָה הַקּוֹדֶמֶת

כ כ אֱלֹהֵי כֶסֶף: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַמ"ד

כ כ לֹא-תִגְלֹה: הַתִּי"ו בְּחִירָק חֹסֵר וְדָגֵשׁ חֶזֶק בְּגִימ"ל הַקְּמוּצָה

הַפֶּטְרָה בִּישְׁעֵיהֶם ו א - ז ו, ט ה-ו:

ו א וְשׁוֹלְיוֹ מְלָאִים אֶת-הַיֵּכָל: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת וְשׁוֹלְיוֹ

ו ד אֲמֹת: יִדְגִּישׁ אֶת הַמ"ם לְהַבְדִּיל מִלִּשּׁוֹן שְׁפַחָה

ו ה כִּי אֶת-הַמֶּלֶךְ: הַמִּילָה כִּי מוֹטַעֲמַת בְּרַבִּיעַ טַעַם מִפְּסִיק, כִּךְ הַדְּבַר בְּמַדְוִיקִים⁷, וְלֹא בְּדִרְגָּא

ו ו וַיַּעַף: הַעִי"ן בְּקִמָּץ קָטָן. רִצְפָּה: הַפ"א דְּגוּשָׁה⁸. בְּמִלְקָתִים: הַקו"ף בְּפִתַּח

ו ז וַיִּגַּע: בְּמַלְרַע, הִי"ד בְּפִתַּח לֹא בְּחִירָק

ו ח יֵלֶךְ-לָנוּ: גַּעִיָּה בִי"ד

ו י וְשָׁב: וַי"ו הַחִיבּוּר בְּקִמָּץ. וְרָפָא לוֹ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַר"שׁ

ו יא אִם-שָׂאוּ: בְּמַלְרַע

⁶ מְקוֹר הַשִּׁבּוּשׁ כְּנֵרָאָה בְּכִךְ שְׁחָלַק מִהַדְפּוּסִים וְכַתְּבֵי הַיָּד הַטַּעֲמִימוֹ הַטַּעֲמָה כְּפוּלָה עַל גְּבִי אוֹתוֹ טַקְסֵט וְכִךְ נֹוצֵר קוּשִׁי לְזִהוּת אֶת הַטַּעֲמָה הַמִּיּוֹעֶדֶת לְכָל חִלּוּקָה

⁷ כַּאֲ"צ לְנִינְגֵרֵד וְקִסּוּטוֹ

⁸ כְּשִׁמְדוּבֵר עַל רִצְפַת הַבֵּית הַפ"א רְפוּיָה

ו יב וְרַבָּה: הטעם בבי"ת מלרע

ו יג עֲשִׂיָּה: רי"ש בחירק חסר, יו"ד בקמץ ודגש חזק. וְשָׁבָה: הטעם בשי"ן מלעיל⁹

ז ב נָחָה: הטעם בנר"ן מלעיל הקורא מלרע משנה לזמן בינוני (הווה)

ז ג וְשָׂאָר יֵשׁוּב בְּנֶגֶד: אף על פי שהטעם מפסיק בתוך השם, כך צריך לקרוא, הטפחא בתיבת וְשָׂאָר

ז ד הַשְׁמֵר: כאן המקום היחיד המוטעם מלרע, והמ"ם בצירי, בשאר מקומות הטעם בשי"ן והמ"ם בסגול

ז ו בֶּן-טָבָאֵל: הטי"ת בקמץ רחב והבי"ת אחריה בשווא נע

ט ו לִם רַבָּה: קרי לְמַרְבָּה

ראשון של משפטים:

כא ד וּלְדָה-לָּו: געיה ביו"ד ולמ"ד בשווא נע, הקורא נח משבש את המשמעות¹⁰ לָּו: הלמ"ד רפויה

כא ו וְרָצַע: יש להשמיע את העי"ן בסוף מילה, הקורא בה"א משבש את המשמעות עד כדי גיחוך

כא ח אִם-רָעָה: להקפיד על קריאת העי"ן, שלא יישמע מלשון ראייה. כתיב: לֹא קרי: לָּו

כא ט יִעֲדָנָה: היו"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא במקומו

כא יב וְשִׁמְתִי: הטעם בתי"ו מלרע

כא טו וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ההפסקה העיקרית בטפחא, יש להחיש את קריאת

התיבה וְאִמּוֹ להסמיכה לתיבה שלפניה וכן הדבר בפסוק יד וְכִי-יָזַד אִישׁ עַל-רַעְהוּ לְהִרְגּוֹ

בְּעֶרְמָה וכן הוא בהמשך יז וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת

יח א כִּי-הוֹצִיא י-ה-ו-ה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: דפי בר-אילן יתרו עו

המסורה החשובה ביותר – 1,820

שמואל יניב¹¹

לפני כמאה שנים יצא ספר בשם "אהבת תורה" מאת הרב פנחס זלמן הורביץ; ספר קטן בכמות ורב האיכות, כ- 30 דפים בלבד. הרב מפרסם בו שהוא ספר ומצא בתורה 1,820 הופעות של שם הויה.

קדושת התורה נמצאת בשם הויה, ומכאן שמניין 1,820 הוא מהות הקדושה. כידוע, במספר גדול של מקומות בחז"ל, הראשונים הקדמונים נקראו סופרים, כיוון שהנחילו לנו מסורה קטנה וגדולה. כלומר, הם ספרו כמה פעמים נמצאת כל מילה בתורה. ופלא הוא, שאת הדבר הכי משמעותי - את מניין שם הויה - לא הנחילו לנו. ההנחה שלי הייתה שיש לדבר סיבה בתורת הסוד. ואכן, למספר 1,820¹² יש משמעות בעולם הסוד.

נראה שבמדרש יש לכך מסורת סמויה, והיא מובאת ב"עין יעקב". חכמים נחלקו בשאלה מה הוא הפסוק

הכולל ביותר בתורה. בן זומא אומר "שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", בן ננס אומר "וְאַהֲבַת לְרַעְךָ ...

אֲנִי ה' (ויקרא כח יט)", ורבי שמעון בן פזי אומר "אֵת הַכָּבֹשׁ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבִקְרָ (במדבר כח, ד)". המדרש חותם:

"רבי פלוני עמד על רגליו ואמר הלכה כבן פזי". הקושי שבמאמר מפורסם, והיה קשה גם לכותב (ר' יעקב בן

חביב, המחבר והפרשן של "עין יעקב"), שהרי מהות התורה היא בייחוד ה' ב"שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל" או ב"וְאַהֲבַת

לְרַעְךָ כְּמוֹךָ", בעידוד העולם בחמלה. מעניין שבאותה מחלוקת נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל, והם, היותר

גדולים, לא הופיעו במאמר. מסקנת המדרש, כאמור, שמצוות התמיד חשובה משניהם.

⁹ וי"ו ההיפוך לעתיד משנה למלרע רק מדבר ונוכח (אני ואתה).

¹⁰ הגעיה ביו"ד איננה בכ"י, בעיקר צריכים להזהר כאן מי שאינם מבחינים בין קמץ לפתח

¹¹ הרב שמואל יניב, מחבר סדרת הספרים "צפונות בתורה" ובה אחד עשר כרכים, גבעת שמואל.

¹² אחד הראשונים מצא רק 1,817 אזכורים של שם הויה בתורה, אך על פי פרויקט השו"ת המספר הוא אכן 1,820.

קושי נוסף קיים בנוסח הפסוק המצוטט. פסוק כמעט זהה נמצא בפרשת "תצוה", לאחר תיאור ימי המילואים של אהרן ובניו, ושם כתוב: **"אֵת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִבְקָר" (שמות כט, לט) ("שם' כט:לט).** השאלה היא למה בחר התנא לצטט מפרשת "פינחס" את הפסוק: **"אֵת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בִבְקָר" (במ' כח:ד, מתוך קטע שאנו קוראים בראש חודש), ולא העדיף את הפסוק המקביל הכתוב "נכון" יותר מבחינה דקדוקית: "הכבש האחד"? כיוון שאני מרבה לעסוק בצפונות בדקתי אם הדבר קשור בערך המספרי של הפסוק. ואכן, מצאתי כי הערך של **"אֵת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בִבְקָר"** הוא בדיוק 1,820. זו הנקודה המקודשת שגרמה להחשיב את הפסוק הזה יותר משני הפסוקים החשובים האחרים (בצירוף עם חשיבותו שהוא עוסק בקרבן התמיד, ממעלות בית המקדש). לכן מובן גם מדוע קם רבי פלוני ואמר "הלכה כבן פזי". שמו של רבי פלוני נסתר, שכן ההכרעה הייתה מעולם הקדושה, שבו האנשים מבקשים להיות נסתרים כעולם הנסתר. כל שלושת האישים עסקו בנסתר: בן ננס, בן זומא ובמיוחד רבי שמעון בן פזי. כמו כן, ערכם של כל אחד משלושת הפסוקים הוא על בסיס 13, וכידוע, הוא הבסיס לשם הויה.**

הפסוק של **"שמע ישראל"**, ערכו 86×13 ; **"אלקים"** (86) ו**"אחד"** (13). הפסוק השני, **"ואהבת"**, ערכו 119×19 . 19 הוא החלק הפנימי של שם הויה ו-13 הוא החלק הגלוי. הפסוק השלישי, ערכו 1,820, המאחד את המספרים 7 ו-13, ומיד נעסוק בהם.

כעת ננסה לבאר מעט את ייחוד המספר 1,820, שהוא חותם הקודש.¹³ נציג להלן בכמה דוגמאות את המופלא והמובהק בחותם הקודש הזה:

1 - עשרת הדברות שבפרשתנו. חז"ל אמרו **"זכור ושמו בדיבור אחד נאמרו"** (ראש השנה כז ע"א ועוד). כלומר, עשרת הדברות שבספר **"שמות"** ואלה שבספר **"דברים"** - דבר אחד הם. ערכם יחד 112×1820 : ערך מעמד הר סיני בספר **"שמות"** (יט:א-כ:יג) הוא $133,770 = 15 \times 7 \times 7 \times 26$. ערך מעמד הר סיני ועשרת הדברות בספר **"דברים"** (ה:א-יח) הוא $70,070 = 55 \times 7 \times 7 \times 26$. ערך שניהם ביחד הוא $203,840 = 112 \times 1820$. שם הויה $(26) +$ שם אלוקים (86) $= 112$ 16×7 שם הויה $(26) +$ ושם אדני-י (65) $= 91$ 13×7 20×91 $(7+13) = 1,820$.

2 - א: מספר כה משמעותי אמור להיות בעל ערך רוחני מצד עצמו. ואכן, 70 הוא סוד, ואם נכפול אותו ב-26 (שם הויה) נגיע ל-1,820. וכן ידוע במדרשים כי יש 70 פנים לתורה, כנאמר בשבת פח ע"ב, שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק ל-70 לשונות.

ב: אם נתחיל משם ההויה הפלאי - 26 - שהכול מתחיל ממנו, ונמנה את המספרים עד שם אדני-י (65), נגיע לאדנותו בעולם, שכן סך כל המספרים מ-26 עד 65 הוא $1,820 = 26 + 27 + \dots + 64 + 65$.

ג: במ' יד:יז - **"וַעֲתָה יִגְדַּל נָא כֹחַ (28) אֲדֹנָי" (במדבר יד, יז) $65 \times 28 = 1,820$.**

ד: כאשר נכתוב את המספר 26 במילים (עשרים שש) במילוי - עין, שין, ריש, יוד, מם, שין, שין - יהיה ערכם 1,820. כך המספר המלא של שם הויה מגלה את ההופעה המלאה של שם הויה בתורה.

3 - **"בראשית"**: התיבה הראשונה בתורה היא הראש, הכתר והמהות הסגולית. לכן ראוי שחותם הקודש יימצא בתיבה **"בראשית"**. ואכן, כשנבקש לדעת את מהות **"בראשית"**, ונכתוב את התיבה במילוי, אז ייחשף הסוד: בית, ריש, אלף, שין, יוד, תאו $= 1,820$.

ופלא המחזק את הממצא: כאשר נבנה את התיבה **"בראשית"** בראשי תיבות בסדר מתקדם של התיבה, כלומר אחרי התיבה **"בראשית"** (שאנו מבקשים לחשוף) ניקח את התיבה הראשונה **שמתחילה באות ב'**, וזו תיבת **"ברא"**. לאחריה נבקש למצוא תיבה שמתחילה באות ר', היא התיבה **"רקיע"**. על דרך זו נמשיך עד שנקבל את התיבות: ברא, רקיע, א-להים, שמים, יום, תדשא. ערכם הכולל של מילים אלו הוא 1,820.

4 - **"התקדשתי"**. תיבה זו היא המזוהה ביותר עם האלוקות המופיעה בתורה ובתפילה, שהרי הביטוי הכי נשגב שאדם יכול לומר על האלוקות הוא **"קדוש"**, כך אנו אומרים בסדר הקדושה בתפילה: **"קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ"** (ישעיהו ו, ג). מילה זו היא היסוד לקדיש ונמצאת בסוף ספר יחזקאל: **"וְהַתְּגַדַּלְתִּי וְהַתְּקַדַּשְׁתִּי וְנִדְעַתִּי לְעֵינֵי גֹיִם רַבִּים"** (לח:כג). **"התקדשתי"** במילוי: הא, תאו, קוף, דלת, שין, תאו, יוד $= 1,820$.

5 - השאלה המפורסמת, המובאת בפירוש רש"י לפסוק הראשון בתורה, היא מדוע התורה אינה פותחת במצווה הראשונה שנצטוו בה ישראל: **"וְהָחֳדָשׁ תִּזְכֹּר לְכַסֵּם" (שם' יב:ב), אלא ב"בראשית ברא". פסוק "החדש הזה" הוא הפסוק ה-1,820 בתורה!**

6 - יעקב הוא בחר האבות וערכו 182 ובשמו השני - ישראל - קיבלה האומה את שמה. יחס השם למקורו הוא 1:10, כך חוה (19) נלקחה מהצלע (190), ואדם (45) מדמות (450). חז"ל אמרו שכאשר חתם יעקב את חייו, עמדו בניו ליד מיטתו ואמרו **"שמע ישראל... אחד" ו"ברוך שם... לעולם ועד"**. כמובן שהדבר העיקרי הוא התיבה **"אחד"** שבה האות ד' גדולה. אם נמנה מתחילת התורה עד **"וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוְתָּ אֶת־בְּנָיו"** (בר' מט:לג) את מניין אותיות ד', נמצא את ההופעה ה-1,820 שלה בתיבה **"השדה"** (מט:לב). ויתרה מזאת, כאשר נמנה מתחילת התורה רק את האות ח' עד ה-ד' שבתיבת **"השדה"**, נקבל 1,820, הופעות של האות ח'. גם באות א' יש פלא של 13, ואין כאן המקום להאריך.

¹³ על נושא זה כתבתי בסדרת הספרים **"צפונות בתורה"**.

7 - מניין תיבות "יעקב" ושמות נשותיו בתורה הוא בדיוק 1,820. וכן, כאשר יעקב מקבל את השם "ישראל", מניין ערכם של הפסוקים שם (בר' לב:כב-ל) הוא מכפלה של 1,820 (x14). יסוד השם "ישראל" הוא "שרית": $1,820 = 2 \times 910$. הוא יחס 1:2 – "אֶחָת | דְּבָר אֱלֹהִים שְׁתֵּים־עָשָׂר שְׁמֹעֲתִי" (תה' סב:יב).

8 - גם ערך כל שירת הים - מ"אֲשִׁירָה לַה'" (טו:א) עד "ה' ימלוך לעולם ועד" (טו:יח) עולה ל-1,820 כפול 21. כידוע, השם המיוחד של יציאת מצרים הוא שם "אהי-ה" וערכו 21.

9 - ברכת כוהנים: ערך התיבות הראשונות והאחרונות בכל פסוק הוא 1,820:

"יְבָרְכֶה ה' וְיִשְׁמְרֶה: ס יֵאָר ה' | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִחַנְּךָ: ס יֵשָׂא ה' | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשְׁם לְךָ שְׁלֹם:"
(במ' ו:כד-כו). **ופלא מדהים** שערך 1,820 מופיע ב-7 דרכים שונות בברכת כוהנים (צפונות בתורה חלק שישי).

10 - מניין השורשים של כל התיבות בתורה הוא בדיוק 1,820 (ראו הרב זלמן פנחס הורביץ בספרו "אהבת תורה", בפירוט שלם).

יח י בְּרוּךְ ה' אביגד: בגמי סנהדרין (צ"ד ע"א) 'תני משום ר' פפייס, גנאי הוא למשה וששים רבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר בְּרוּךְ יי'. ויש להבין מדוע באמת לא אמרו ברוך?

אבל הנה רואים אנו כי אורח הבא הביתה ומקבל סעודה, מודה לבעה"ב. ואם יקבל גם מתת נכבדה יודה לו במאד מאד. ואם יציל את חייו, יהא לו אסיר תודה עד סוף ימיו. אבל בן אצל אביו שקבל ממנו גם חיים וגם חינוך וגם פרנסה וכל טוב, אינו מודה לו כ"כ כי מורגל בזה. וכך בני ישראל היו מורגלים בנסים כבן אצל אביו ולכן לא אמרו ברוך. אבל יתרו שהיה בגדר אורח, התפעל מהנסים עד שאמר ברוך. ומתוך שאמרו חז"ל כי גנאי הוא להם נמצאנו למדים את הלקח החשוב מסיפור יתרו ועצתו – **אסור להתרגל**.

יח יט עֲתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי אֵינְעָךְ אביגד: עצת יתרו. יש להבין איך לא חשב על זה מרע"ה עד שבא יתרו לייעץ לו עצה פשוטה כל-כך?

ונראה לומר כי משה רבנו לא חס על כוחותיו, עד שבא יתרו ואמר לו 'לא טוב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה, נָבֵל תִּבְלָ גַם אַתָּה... אבל גַּם הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ'. וגם אמנם אם היתה מחשבה כזו בלב משה, עדיין דן עצמו כנוגע בדבר, שמא בגלל אפיסת כוחותיו הוא מאציל סמכויות. אבל כשבא יתרו ומזהיר אותו – כצד שלישי – 'נָבֵל תִּבְלָ גַם אַתָּה גַם הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ', הבין כי חששו לטובת העם חף הוא מנגיעת כוחותיו האישיים, וקיבל.

יח כא אֲנִישֵׁי־חֵיל יִרְאִי אֱלֹהִים תרגום אונקלוס (העתקה ממכון ממרא עם הפיסוק התימני): וְאַתָּה תַּחֲזִי מִכָּל עַמָּא גְּבָרִין דְּחִילָא דְּחִילָא דִּי, גְּבָרִין דְּקִשּׁוּט--דְּסָנִן לְקַבְּלָא מְמוֹן אביגד: לא מצאתי בתרגומים שונים נוסח תימן ששמו נקודה אחר 'גְּבָרִין דְּחִילָא', למרות שכך נהגינו בכל מלה המוטעמת באתי [=גרש, או אזלא גרש] שאין אחריו רביע, ותמהתי על מה זה. ואולי עשו כאן קדמונינו שינוי וסתם, כי שאר תכונות הדיינים טובות הן לכשעצמן: 'יִרְאִי אֱלֹהִים אֲנִישֵׁי אֲמַת שְׁנָאִי בְּצַע'. אבל 'אנשי חיל' – וכנראה הבינו את המושג כגיבורי צבא – אפשר שיהיו גבורים מושחתי מידות. לכן חיברו את שני המושגים למושג אחד – 'אֲנִישֵׁי חֵיל' (שהם) 'יִרְאִי אֱלֹהִים'.

א"ה: תשואות חן חן לידידנו. 'איש-חיל' או 'בן חיל' במקרא אינו קשור כל כך לגבורה גופנית או צבאית. כמו שפרעה אמר ליוסף בראשית מז ו ואם-יִדְעָתָ וְיִשְׁבָּם אֲנִישֵׁי־חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי: או מלכים א א מב וַיֹּאמֶר אֲדֹנָיָהוּ בֹא כִי אִישׁ תֵּיל אַתָּה וְטוֹב תִּבְשֹׁר: ובהמשך

פסוק נב וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה אִם יִהְיֶה לְבָנִי חַיִּל לֹא יִפְּלֶה מִשְׁעָרָתוֹ אֶרְצָה, וְכֵן יִשׁ 'אֶשֶׁת חַיִּל' בְּמִשְׁלֵי יִבְּרָה; לֹא י, וְגַם בְּרוּת ג יא. מְכַל מְקוֹם אִישׁ חַיִּל לֹלֵא יִרְאֵת ה' לֹא יִצְלַח לְמִשְׁפָּט כְּדַבְּרֵי יִדְיָדָנָו.

שם. אונקלוס תרגם את 'שְׁנָאִי בְּצַע' - 'דסנן לקבל ממון', ולא הוסיף 'שיקרא' כיב"ע¹⁴ [א"ה: תרגום המיוחס ליונתן דסנן לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ שִׁיקְרָא]. דהיינו, אונקלוס הולך בדרך המבוארת ברמב"ן 'שכל ממון שידעו בו שאדם יכול להוציאו בדיון, ישנאו אותו ויחזירוהו מעצמם, ואפילו הוא שלהם באמת'. או כרבי אלעזר המודעי במכילתא, או כפי הדרשה שמביא הרמב"ן בשם מדרש ילמדנו (ראה שם). אבל יב"ע פירש כרבי יהושע שם, שְׁנָאִי בְּצַע - שונאי שוחד.

יט א **בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי** משך חכמה: המתבונן יראה כי זה אין בכל התורה דוגמתו, דענין חודש מתחלת בוי"ו החיבור או ויהי בחודש השלישי כו' רק היכי שהוא באמצע הענין כמו בבהר בחקותי שמתחיל הענין בבהר ומסיים בבחקותי¹⁵ וכאן מתחיל כמו בבראשית, ומזה מוכח כדפרש"י (שמות ר"פ כד) ובמכילתא (יט"ז) וְאֵל מֹשֶׁה (שמות כד, א) כו', דזה היה קודם מתן תורה ויכתב מֹשֶׁה אֶת כָּל דִּבְרֵי יְיָ (שמות כד, ד) זהו מבראשית ועד מתן תורה ויִקַּח סֵפֶר הַבְּרִית (שמות כד, ז) זה הספר מבראשית עד מתן תורה ועד בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי כתב קודם מתן תורה ומבחוודש השלישי כתב אחר מתן תורה והתחיל לכתוב כמו מבראשית כענין המתחיל בפני עצמו.

יט ב וַיִּחַנּוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲנוּ שְׁמֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר:

אביגד: מה שדרשו חז"ל 'כאיש אחד בלב אחד' אינו נובע מלשון היחיד 'ויחנן', כי היא לשון המתאימה לשם הקיבוץ 'ישראל'. וכן אנו מוצאים בספר שמואל (בי י"ז כ"ו) 'ויחנן וישראל ואבשלם ארץ הגלעד'. אלא, או מן הכפל שאמר בתחילה 'ויחננו במדבר' ומיד חזר ואמר 'ויחנן שם' שמשמע שבא לחדש שום דבר, או מתוספת המלה 'שם' שמשמע שדווקא שם היתה פעולת 'ויחנן' והיה זה שינוי ממה שנהגו לפני כן.

יט ג וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים אַבִּיגַד: הא דאמרו רבותינו בגמ' (סוכה ה' ע"א) 'תניא ר' יוסי אומר מעולם לא עלה משה למרום, שנאמר הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לִי (תהלים קטו, טז), והא כתיב וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים? למטה מעשרה'. ומשמע מכמה מפרשים כי מדובר כאן במידות גובה פיזיות. ובעל 'תורה תמימה' מוסיף שיאמנם זה צריך עיון מכמה אגדות, אעפ"כ נראה לי שאין מדובר במידות פיזיות אלא במימדים¹⁶ רוחניים. שאם לא כן, עד שהתורה מספרת לנו

¹⁴ הוצר כאן שהתרגום המכונה 'יונתן' על התורה, אינו של יונתן בן עוזיאל, וזה ברור מלשונו השונה מאוד מלשון תרגום יונתן על הנביאים.

¹⁵ א"ה: לא נתבררה לי כוונתו, יתכן לפרש. בפרשת בהר דיני שמיטת הארץ ויובל, ואחריהם דיני עבד עברי המוכר את עצמו לישראל או להבדיל לגוי. בסוף הפרשה לא-תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפֶסֶל וּמִצֵּבָה לֹא-תִקְיִמוּ לָכֶם וְאִכְּלִי מִשְׁפִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ אֲנִי ה': ולכן לפי הכלל שלו היה צפוי 'אם בחקתי'. ולכן הוא מתרץ שהוא ממש אמצע עניין.

¹⁶ א"ה: המילה 'מימדים' מקורה באיוב לח ה מִי־שָׁם מִמְּדִיָּה כִּי תִדְעֵ אוּ מִי־נֹטָה עָלֶיהָ קו: לפי זה הניקוד הנכון הוא מִמְּדִים, ובדרך כלל יו"ד מוספת להראות תנועת חירק או צירי, ולא לתנועת שווא. לכן עדיף: בְּמִמְּדִים. יש להוסיף שהשווא במלה זו בתוספת ביי"ת השימוש הוא שווא נח! (הכלל ששווא הדומות הוא נע אינו נכון, ואכמ"ל) ולכן אין כלל מקום לכתוב **במימדים** המראה על ניקוד מוטעה: **בְּמִמְּדִים** שאינו נכון.

על הפלא הנכבד (ל"ד כ"ח ובעוד פסוקים) שלחם לא אכל ומים לא שתה, היה לה לציין פלא גדול יותר לאין ערוך - אויר לא נשם! ועוד ניתן ליישב זה ע"פ המדרש (מכילתא, הובא ברש"י) 'מלמד שהרכין שמים העליונים ותחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה וירד כסא הכבוד עליהם'.

א"ה: דברי חז"ל רבי יוסי אומר: מעולם לא ירדה שכינה למטה, ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. - ולא ירדה שכינה למטה? והכתיב וירד יי על הר סיני (שמות יט, כ)! למעלה מעשרה טפחים. - והכתיב ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הציטים (זכריה יד, ד)! - למעלה מעשרה טפחים. ולא עלו משה ואליהו למרום? והכתיב ומשה עלה אל האלהים! - למטה מעשרה. - והכתיב ויעל אליהו בסערה השמים (מלכים ב, יא)! - למטה מעשרה. - והכתיב מאחז פני כסה פרשו עליו עננו (איוב כ, ט), ואמר ר' תנחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו! - למטה מעשרה. - מכל מקום מאחז פני כסה כתיב! - אישתרבוני אישתרבב ליה כסא עד עשרה, ונקט ביה. אכן מוקשים, כאשר כל תירוץ דחוק ממשנהו, אלא שאלה דברי אגדה.

יט יז ויתיצבו בתחתית ההר: רש"י: ומדכסו, שנתלסס ההר ממקומו (ראה שם) ונכפה עליהם כגיגית (ראה שבת פח, א).

אביגד: שמעתי פעם ויכוח בין יהודי שומר תומ"צ לבין יהודי אחר. טען יהודי א' שרק בזכות התורה אנחנו הצלחנו לשמור על זהותנו כעם במשך הדורות. השיב לו היהודי האחר, שבביל מה היה כדאי לשמור על זהותנו כעם אם זהות זו גורמת לנו אך סבל, פוגרומים, רציחות והשפלות?

וטענה זו מתאימה היא למי שטענה, שאין לו אלא חיי עולם הזה, ולפיכך קשה לו למאי לנו לשמור על זהותנו אם היא מקשה עלינו את חיינו בעולם הזה. אבל לעם ישראל יש תפקיד רוחני בעולם הזה, שאם לא הוא אין לו לעם זה זכות קיום כלל. וזה הובהר להם בכפיית ההר כגיגית. 'אם אתם מקבלים את התורה, מוטב. ואם לאו שם תהא קבורתכם' (גמ' שבת פ"ח ע"א).

ועוד נרמז כאן לדורות, במה שלא כתוב 'כאן תהא קבורתכם' אלא 'שם תהא קבורתכם' - באותו מקום שתחליטו שלא לקבל יותר עול תורה, 'שם' באותו מקום 'תהא קבורתכם'. ואולי זוהי הסיבה שבאותה מדינה שבה החלו לפרוק עול מלכות שמים כאידאולוגיה, נולד המושג 'הפיתרון הסופי של הבעיה היהודית'.

יט כ-כא וירד ה' עליהר סיני אל-ראש ההר ויקרא ה' למשה אל-ראש ההר ויעל משה: ויאמר ה' אל-משה רד העד בעם פניהם אל-ה' לראות ונפל ממנו רב: פסוקים הללו לכאורה תמוהים. הנה הקב"ה קורא למשה אל ראש ההר, ומשה אכן עולה את כל הדרך אל ראש ההר, אך ורק כדי לצוותו 'תזכורת' למה שכבר ציווהו מקודם (פס' י"ב י"ג): 'רד העד בעם'. א"ה: חז"ל עמדו על זה במדרש: שמות רבה (וילנא) פרשת יתרו פרשה כח ג וישב משה את דברי העם אל ה', אותה שעה בקש הקדוש ברוך הוא ליתן להם את התורה ולדבר עמם והיה משה עומד אמר הקדוש ברוך הוא מה אעשה מפני משה, א"ר לוי משל למלך שבקש לעשות אופימשטאטא חוץ מדעתו של אפרכוס אמר לו עשה דבר פלוני אמר לו כבר נעשית, ושוב א"ל לך קרא לפלוני סינקליטקוס ויבוא עמך, עד שהוא הולך עשה המלך מה שביקש, כך ביקש הקדוש ברוך הוא ליתן עשרה דברות היה משה עומד מצדו אמר הקדוש ברוך הוא אני גולה להם את הרקיע ואומר אנכי ה' אלהיך (שמות

כ, ב) הם אומרים מי אמר הקדוש ברוך הוא או משה אלא ירד משה ואח"כ אני אומר אנכי ה' אלהיך, כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם (שמות יט, י) א"ל כבר הקדשתם שנאמר פי אתה העדתה בנו לאמר (שמות יט, כג) וגו', א"ל לך ירד ועלית אתה ואחרון עמך, עד שמשה יורד נגלה הקדוש ברוך הוא, שנאמר וירד משה אל העם, מיד וידבר אלהים (שמות כ, א). כלומר משה לא נקרא לעלות, וכשעלה קיבל איזה תפקיד כדי שהתורה לא תנתן בנוכחותו.

עניין קבלת התורה:

אמרו רבותינו (חגיגה י"ג ע"ב) על הפסוק (איוב כ"ב ט"ז) אֲשֶׁר קָמְטוּ וְלֹא יָעִת נֶחֱר יוֹצֵק יִסְדָּם (איוב כב, טז) - 'אמר ר' שמעון החסיד אלו תתקע"ד דורות שקומטו להבראות קודם שנברא העולם ולא נבראו. וכתב ע"ז מהרש"א: 'ר"ל דור נאמר על עשר שנים'. אבל רש"י בגמ' (שבת פ"ח ע"ב ד"ה תתקע"ד דורות) כתב: 'באלפיים שנה שקדמה תורה לעולם וכו'. וא"ת שהיו אלו תתקע"ד דורות עוקבים זה אחר זה, הרי שיגיע מניינם לתשעת אלפים שבע מאות וארבעים שנה. וא"ת שהיו מקבילים, א"כ אפשר לדחוסם לכמה שנים בודדות. ובילקוט (קהלת תתקס"ו) נראה שכל יום הוא דור חדש ע"ש. ומכיון שעדיין לא זכינו שאשה תתעבר ותלד בכל יום' (גמ' שבת ל' ע"ב), ע"כ נראה לבטל את הדעה שמדובר בדורות מקבילים. ובה"ג חישב (בהקדמה, הו"ד בתוס' חדשים משנה מכות בסוף המס') שמשך דור הוא שנתיים וקצת. אבל רש"י מפרש בגמ' חגיגה (י"ד ע"א) '...טרדן מן העולם והמתין מתן תורה לכ"ו דורות מאדם עד משה רבינו'. והנה משה רבינו נולד בשנת ב' אלפים שס"ח (סדר הדורות) ותורה נתנה בשנת תמ"ט, וכאשר נחלק 2449 ל-26 נמצא כי משך דור הן 94 שנים וקצת (או אם נרצה לדייק בלשון רש"י ונאמר שיעד משה רבינו פירושו עד שנת לידתו - שס"ח, יהיה משך דור כ-91 שנים). ואיך יתכן לחשב במאמר אחד שני משכים שונים של זמן דור, ובהפרש ניכר כל כך?

והנה רד"ק בספר שרשיו הגדיר את המלה דור - 'זמן חיי האדם'. ואם נקבל פירושו כפשוטו יאריך הזמן עד למאד. אך אם נפרש דבריו ונאמר כי הגדרת המונח דור היא זמן חיי האדם עד הולידו את בן הדור הבא, נתקרב דרך כלל לדעת מהרש"א. כי הנה הגמ' בסנהדרין (סט ב) מדברת על לידות לשמונה ושש שנים, אז יתכן לומר שהממוצע הוא עשר שנים, אבל נתרחק מדעת בה"ג, כי הרי אין תינוקת בת שנתיים יכולה לילד. ובפרט אם נתייחס לאותם דורות ראשונים בהם ילדו למאות שנים (וראה עוד בתחילת ספר 'סדר הדורות' שריכוז דעות בעניין אורך השנים המופלג שבתחילת ספר בראשית).

ובמאמר מוסגר נאמר כאן, על הדורות ההם דורות ראשונים של קדושה וטהרה אמרה תורה 'וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלִים' (שמות כ, ה) לפי חשבון של עשר שנים לדור (לדעת מהרש"א). אבל זמן דור לפי הגדרתנו משתנה מעידן לעידן, ובדור יתוס דנן שזמן דור הוא יותר מעשרים שנה, הוכפל זמן ה'עשה חסד לאלפים' מפאת הקושי להשאר 'אוהבי' ה' ושמרי מצותיו, ולא גדל ממנו - למוטב ולטוב - אלא זמן דור הפלגה.

תן לחכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): hpwww.ladaat.net/gilionot.p

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
<https://mail.google.com/mail/ca/u/0/#search/dvir/14a6bf5febc771ff>

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺